konferencia na tému

VIERA V ŽIVOTE RÓMOV

Košice, 14. - 15. júl 2008

zostavil: Ing. Mgr. Peter Bešenyei SDB

VIERA V ŽIVOTE RÓMOV

Košice, 14. – 15. júl 2008

Obsah

Don Peter Bešenyei SDB
ÚVODNÝ PRÍHOVOR 3

Mons. Bernard Bober
PRÍHOVOR OTCA BISKUPA 5

Don Mário Riboldi
VIERA V ŽIVOTE RÓMOV A JEJ DOPAD
NA KAŽDODENNÉ SPRÁVANIE 9

Don Luigi Peraboni
SVEDECTVO 16

DISKUSIA 23

Mons. Bernard Bober
ZÁVEREČNÉ SLOVO OTCA BISKUPA 43

Konferencia biskupov Slovenska
Rada pre pastoráciu Rómov a menšín
2009

DON PETER BEŠENYEI SDB

Úvodný príhovor

Vážení hostia, milí priatelia!

Ďakujem Vám, že ste prijali naše pozvanie na konferenciu aj v tomto dovolenkovom čase. Svedčí to o Vašom osobnom záujme, ktorý je veľmi dôležitý pri práci s Rómami.

Schádzame sa tu ako priatelia, ktorých spája spoločný záujem a spoločné poslanie – rómska misia. Okrem ponúkaných tém je tu priestor na vzájomné spoznanie a komunikáciu, aby sme v ťažkostiach, ktoré dennodenne prežívame, vedeli nájsť spriaznené duše, „ľudí tej istej krvnej skupiny“, ktorí nás vedia pochopiť a ktorých môžeme v ťažkých chvíľach navštíviť alebo im aspoň zavolať. Ak človek ostane v tejto práci sám, rýchlo odskočí, znechutí sa. Naša práca nie je práca jednotlivca, ale spoločenstva.

Podobnú konferenciu sme usporiadali v jubilejnom roku 2000 a odvtedy ma viac rokov opätovne vyzývali „povzbudivé“ hlasy, aby sa niečo podobné uskutočnilo častejšie. Bohužiaľ, podarilo sa to až teraz. Schádzame sa tu laici i zasvätení, ktorí dennodenne žijeme v blízkosti Rómov, sme ich priateľmi, vychovávateľmi, pedagógmi, katechétami, evanjelizátormi...

Pozval som medzi nás dona Mária Riboldiho, ktorý celý svoj život daroval evanjelizácii Rómov a Sintov. Bol dlhé roky národným riaditeľom pri Konferencii biskupov Talianska pre pastoráciu Nomádov. Pápež Ján Pavol II. mu udelil titul monsignora. Je uznávaným odborníkom a aj poradcom pápežskej rady pre pastoráciu migrantov.

Don Mário v šesťdesiatych rokoch minulého storočia ako mladý kňaz objavil rómsku kolóniu v blízkosti svojej farnosti. Otázka, ktorá sa mu opakovane vynárala v mysli, že kto prinesie evanjeliové posolstvo týmto ľuďom, mu nedávala spávať. Pomaly spoznával tento národ, učil sa ich jazyk, oboznamoval sa s ich kultúrou.

Po dlhých rokoch prípravy bol uvoľnený svojím biskupom (neskorším pápežom Pavlom VI.) pre rómsku misiu. V začiatkoch býval v stane a na motocykli obchádzal jednotlivé kolónie. Neskôr si zaobstaral malý karaván a osobné auto. V karaváne prežil celý svoj život. Don Mário ovlá-

da viacero rómskych dialektov, do ktorých preložil aj niektoré časti Biblie. Rómov učí spoznávať Božie slovo a ponúka im evanjeliové hodnoty. Inicioval a aj pripravil všetky podklady pre blahorečenie španielskeho mučeníka – Róma Zefirína Chimenéza Mallu, ktorý bol vyhlásený za blahoslaveného v Ríme 4. mája 1997 pápežom Jánom Pavlom II.

Na otázku, či je Róm, odpovedá: *„25 rokov som žil ako Talian, mal som svoj domov, trvalé bydlisko, svoje hodnoty a kultúru, ale už 55 rokov som Róm, nemám svoj dom, kočujem po celom Taliansku i Európe, všade som doma a aj nikde, hovorím rómsky, jem rómske jedlá, osvojil som si rómske spôsoby a rómsku kultúru.“*

Don Mário si zamiloval rómsky národ, venoval im celý svoj život a dokázal medzi nimi aj vytrvať. Chcem zdôrazniť, že pohľad, ktorý nám prináša, je pohľad evanjelizátora. Nie je to pohľad ani sociálneho, ani komunitného, ani kultúrneho, ani pedagogického, alebo vedeckého pracovníka. Je to pohľad človeka, ktorý dlhé desaťročia ponúka evanjeliové hodnoty rómskemu národu. Nakoľko som mal možnosť prežiť v jeho blízkosti a v jeho karaváne niekoľko týždňov, poznám ho ako človeka rozumného a skúseného, ktorý má veľké vnútorné bohatstvo. Tento neúnavný Boží cestovateľ, spisovateľ a prekladateľ sa prišiel vo svojej jednoduchosti a skromnosti podeliť so svojimi celoživotnými skúsenosťami aj s nami.

Don Mário je presvedčený, že tá obrovská nepomenovaná sila, ktorá je v rómskom národe, je to, čo im pomáha aj po tisícročnej násilnej asimilácii zostať samými sebou. A takáto obrovská neviditeľná sila je aj v tomto starnúcom mužovi so slabnúcim hlasom.

Ďalej medzi nami chcem veľmi srdečne privítať aj jeho dvoch spoločníkov: Luigiho Perabiniho – kňaza z rehole barnabitov a diecézneho kňaza Massima Mostioliho.

Naše dnešné stretnutie je zastrešené Konferenciou biskupov Slovenska. Preto vítam medzi nami aj Mons. Bernarda Bobera, predsedu Rady pre Rómov a menšiny, ktorému zároveň odovzdám slovo.

Prajem Vám všetkým príjemne a užitočne strávený deň. Ďakujem za pozornosť.

Ing. Mgr. Peter Bešenyei SDB
Hlavný organizátor konferencie

MONS. BERNARD BOBER

Príhovor otca biskupa

Milí naši hostia, don Riboldi a Vaši spoločníci z Talianska, milé rehoľné sestry, kňazi a aj naši laickí spolupracovníci.

Vítam Vás v týchto priestoroch: v aule seminára a našej Teologickej fakulty v Košiciach. Je tu medzi nami dnes aj nový rektor seminára, takže aj jeho chcem pozdraviť a poďakovať mu. Chcem poďakovať aj bývalému rektorovi seminára pánovi kanonikovi Ondovčákovi, ktorý je teraz už v inej farnosti. Práve on s porozumením prijal našu požiadavku o uskutočnenie tejto konferencie. Zároveň ďakujem aj rehoľným sestrám, ktoré nám pripravujú prostredie, ale aj každému, kto má na starosti starosť tohto dňa.

Máme konferenciu o pastorácii Rómov, ako nám to už povedal don Peter Bešenyei, ktorý je mojím tajomníkom Rady pri KBS pre Rómov a menšiny.

Cieľom našej konferencie je **vliať Vám novú nádej.** Pápež Ján Pavol II. hovoril o novej nádeji pre Európu. A myslím si, že treba živiť túto nádej v prístupe ku špecifickej skupine, čo je rómska pastorácia alebo menšinová pastorácia. **Teda chceme Vám vliať novú nádej, že to bude lepšie a že to všetko má zmysel.**

Pred chvíľkou sa ma jedna známa opýtala: „Pán biskup, má význam táto konferencia, má zmysel vôbec sa stretávať na túto tému?“ Ja vravím: „Áno, pretože keď sa o niečom hovorí, to znamená, že vec nestojí v zabudnutí a v úzadí, ale že dostáva priestor, aby sa o nej rozprávalo a aby sa vec riešila.“

Takže chceme Vám vliať novú nádej do situácií, v ktorých sa nachádzate a do prostredia, kde pracujete, v školskej katechéze alebo vo farskej pastorácii. Nádej, ktorú potrebujeme, keďže sme tak roztrúsení, ako to pred chvíľkou povedal don Peter Bešenyei. Pred ôsmimi rokmi bolo niekoľkodňové stretnutie a až po ôsmich rokoch sa opäť vzkriesila táto myšlienka, a tak sme zavolali týchto troch svedkov, ktorí naplno žijú medzi Rómami. Je dobré, že táto myšlienka dospela dnešný deň k tomu, aby sa zrealizovala.

Vám všetkým, ktorí ste po celom Slovensku, a ktorí sa spaľujete za Krista a pre spásu duší – predovšetkým medzi Rómami a obetujete svoju lásku pre dobro tých, ktorí sú na okraji spoločnosti, chcem povedať, že nie ste sami. Boh je vždy s nami, to je základ. Či Boh je len pri tých, čo sú múdrejší a bohatší alebo krajší? Treba povedať, že Boh je vždy práve pri chudobných. Len je to potrebné vycítiť: mať a živiť v sebe toto vedomie. Boh je vždy pri svojich chudobných. Keď čítame žalmy, tam to máme naozaj tak krásne usporiadané, vidíme, ako sa Pán Boh mnohokrát pyšným protiví a ako pokorným, maličkým – tým chudobným nadŕža a pomáha. Pochopiteľne, nemá to byť iba práca zhora, teda vertikála, ale toto Božie myslenie má upevňovať a sprevádzať aj naša ochota.

Nenavštívil som Vás všetkých, pred chvíľkou pri osobnom podaní rúk ste mi povedali, že som medzi Vami ešte nebol. Nepodarilo sa mi navštíviť všetky komunity, v ktorých pracujete, ale verím, že pracujete veľmi nezištne a obetavo. Leží Vám na srdci pomôcť všetkým, ktorí to potrebujú. Sami vidíte, koľko biedy každého druhu je v rómskych osadách a v rómskych komunitách. Zahrňujem Vás však do svojich denných modlitieb a čas od času ponúkame aktivity, ktoré majú aj celoslovenský dopad. Aj keď ich nerobíme tak vo veľkom, ako je to práve teraz, ale vždy niečo ponúkame aj v rámci Slovenska. Predovšetkým aj tým, že sa aspoň dvakrát v roku stretneme so zástupcami každej diecézy, kde sa pracuje s Rómami. Je potrebné, aby sme vyšli z určitého regionálneho typu pozorovania života Rómov a pozreli sa na ne aj z hľadiska celoslovenského, dokonca i medzinárodného.

Medzi takéto aktivity patrí aj rómska púť, ktorá býva vždy v prvú augustovú nedeľu na Mariánskej hore v Gaboltove. Bol vydaný aj životopis blahoslaveného Zefirína v upravenej verzii, ktorý ste si našli vo svojich materiáloch. Práve v pohľade na tohto svedka a hrdinu svojej doby, kde ide o Róma – človeka našej spoločnej krvi, (nemusia to byť iba rovnaké krvné doštičky alebo nejaké deriváty a krvné subjekty) spoznávame, že naozaj myslíme podobne, tak ako myslel Zefirín. Myslel na svojich spolupútnikov, myslel na svoje okolie... Tak aj my si chceme všímať tých ľudí, ktorí s nami cestujú a putujú týmto životom. Raz sa nám Pán naozaj prihovorí: pamätáš, koho si mal často okolo seba, kto okolo teba chodil, komu si venoval čas, kto bol v tej mizérii...? Čo si pre to urobil?

Budem rád, ak z Vašich radov budú prichádzať impulzy a podnety, ktoré pomôžu rómskej misii na Slovensku a posunú ju viac dopredu.

Veľmi dobre viete, že aj spoločnosť sa uchádza o túto prácu. Pred pár rokmi jedno politické združenie chcelo nájsť tzv. titul misionára, ktorý by pôsobil v rómskych komunitách. Aj pri poslednom mojom stretnutí so splnomocnenkyňou vlády sme rozprávali o tom, že treba celistvejšie a globálnejšie dvíhať rómske komunity. Preto pripravuje určité projekty, ktoré by sa mali spustiť ešte za jej účinkovania a tieto projekty by mala potom zastrešiť funkcia, ktorá by podporovala hlavne kontinuitu týchto projektov, čomu som sa potešil. Veľakrát je misijná práca, či sú to už ľudské zdroje alebo materiálna pomoc, podporená jednorazovo a potom prichádza starosť, kde zase zohnať nejakú podporu na to, aby sa určitý projekt, ktorý sa začal, aspoň uchoval, nie to ešte posunul viac pozitívne dopredu.

Chcem aj dnes pripomenúť jednu myšlienku Svätého otca Benedikta XVI., ktorú povedal na tlačovej konferencii v lietadle na ceste do Sydney. Dostal od novinárov štyri otázky a vybral si iba jednu – ako vidí budúcnosť. A on na to odpovedal, že skúsenosť s Bohom je niečo, čo zostáva esenciálnym a platným v rôznych situáciách. Ide o to, aby sa našiel spôsob, ako umožniť človeku dneška, prijať skúsenosť s Bohom dnes.

O tejto skúsenosti s Bohom bude dnešná prednáška dona Mária Riboldiho. Čo všetko urobí s človekom skúsenosť s Bohom, ako podstatne mení človeka, jeho štýl a spôsob života.

Chcem Vám všetkým pri dnešnej príležitosti poďakovať za Vašu otvorenosť, ochotu a obetu, kdekoľvek ste teraz alebo aj predtým pracovali na akomkoľvek poli.

Osobitne chcem poďakovať donovi Máriovi Riboldimu, ktorý aj vo svojom pokročilom veku prijal pozvanie a už po niekoľkýkrát opätovne navštívil naše Slovensko.

Jeho skúsenosti sú naozaj cenné, lebo on skutočne žije medzi Rómami.

Spomínam si na jednu udalosť, keď sme mu raz podstrčili otázku, aby nám povedal niečo negatívne, čo zažil medzi Rómami a on vraví: „To si nemôžem dovoliť. Tým by som si zatarasil cestu k úprimnému dialógu s nimi.“ A to je veľmi dobre. My niekedy možno porozprávame všetko možné, povyťahujeme všetky tie pikantérie a potom chceme, aby nám niekto úprimne pozeral do očí. Takže ďakujeme za túto skúsenosť, lebo je to citlivá otázka. Získať niekoho naozaj, znamená platiť tou vážnou devízou. Človeka si uctiť vo všetkom: pri pohľade aj v prístupe, v každom jednom ohľade.

Verím, že jeho bohaté skúsenosti a hlavne jeho celoživotná vytrvalosť a vernosť v tejto misii nám môže pomôcť, aby sme aj my vytrvali, aby sme sa nedali znechutiť pri chvíľkových neúspechoch a s ľahkovážnosťou túto misiu neopúšťali. Prajem Vám všetkým požehnaný deň.

DON MÁRIO RIBOLDI

Viera v živote Rómov a jej dopad na každodenné správanie

Čo robiť?

Kresťana, ktorý sa rozhodne venovať Nomádom, vedie obvykle táto myšlienka: chcem im pomôcť, pretože sú chudobní. Je to myšlienka, ktorú môže mať aj ten, kto nie je kresťanom: ako je to v prípade mnohých neveriacich v Taliansku, ktorí pomáhajú Rómom.

V ďalšom momente dochádza k tomu, že zdokonaľujeme svoju vlastnú aktivitu podľa veľmi rozšíreného presvedčenia: *„Namiesto toho, aby sme darovali chudobnému rybu, lepšie je naučiť ho loviť“*.

Môžu nás však postretnúť sklamania, aj keď myšlienka je veľmi dobrá, pretože v istej chvíli vidíme, že nemálo osôb radšej dostane rybu do daru každý deň.

Iným sa zasa nepáči ponúkaný spôsob rybárčenia a radšej použijú svoju vlastnú techniku. Alebo niektorí idú radšej zbierať slimákov... A prečo ich nenecháme žiť ich spôsobom?

Aby som bol konkrétny, poviem, že ak sa nejaký Róm chce radšej venovať obchodu, než pracovať vo fabrike ako robotník, nechajme ho slobodne konať. A ak sa ďalší dá na hudbu alebo na iné umenie, nechajme ho, nech to robí. A ak niekto chce snívať, nechajme ho snívať, aspoň nejaký čas.

A čo ak by niekto povedal otvorene: „Ty zarobíš toľko a toľko za jeden mesiac práce, ale ja si za päť minút strachu vložím do vrecka dvojnásobok tvojho celomesačného platu,“ čo by sme mu mali povedať?

Kto žije horlivým kresťanským životom, môže byť zarmútený, keď vidí, že Rómovia sú síce pokrstení, ale potom sa nestarajú, aby prijali ďalšie sviatosti, ktoré podporujú kresťanský život. Zarážajúcim faktom zostáva napríklad to, ako málo Rómov príde v nedeľu na sv. omšu.

Tu stojí katolík pred voľbou medzi tým, čo môže urobiť pre tento ľud, ktorý má rád: či sa zaangažuje v sociálnej oblasti (napríklad, aby deti

chodili do školy) alebo sa dá priamo do evanjelizácie veľkých i malých? Sú kresťania, ktorí chcú robiť obe veci súčasne a sú ďalší, ktorí uprednostňujú špecializáciu na sociálnu službu alebo na náboženský život.

My evanjelizujeme

Nás oslovili Ježišove slová, ktorý vidiac zástupy, zľutoval sa nad nimi, pretože boli zmorené a skleslé ako ovce bez pastiera a povedal: *„Žatva je veľká, ale robotníkov málo. Preto proste Pána žatvy, aby poslal robotníkov na svoju žatvu.“* (Mt 9, 37 – 38). Potom sme sa rozhodli, že aj my budeme sprevádzať Rómov pri čítaní Biblie.

Ak chceme urobiť niečo účinné pre tieto tak odlišné osoby, je potrebné byť medzi nimi dlhý čas, aby ich bolo možné lepšie spoznať. Naozaj nestačí povrchné poznanie, ale je potrebné vytrvať s nasadením dlhý čas vo svete tak blízkom, ktorý však zostáva predsa len vzdialený.

Možno si myslíme, že keď Rómovia žijú svojím spôsobom, tak nekráčajú dobre po Božích cestách. Ale ak sa k nim priblížime trochu viac, zbadáme, že ich viera v Boha je veľmi jednoduchá a silná. Boh pre nich jestvuje a nie je potrebné dokazovať, že stvoril svet a že postavil na zem človeka. Dnes deti, ktoré chodia do školy, ale aj dospelí, ktorí počujú rozprávať o „pračloveku“, o „big bangu“, nám kladú otázky o prvých stránkach Biblie. Postupne s ľahkosťou prijímajú naše vysvetlenie, nie sú obeťami predsudkov, ktoré majú neveriaci.

Pre Rómov je samozrejmé, že Boh je spravodlivý. Pán trestá toho, kto koná zlo a ochraňuje toho, kto koná dobro. Mŕtvych príjme do svojho Neba a oni žijú s Ním. Modlia sa k Bohu v chorobe a v rôznych životných potrebách. S opravdivou nábožnosťou robia sľuby a dodržia ich. Mariánska úcta a úcta k svätým ich motivuje putovať aj na vzdialené pútnické miesta.

Do ľudovej viery sa ľahko miešajú povery. Napríklad, sen je niečo, čo Nomádi dávajú vykladať kňazovi, pretože tento Boží človek pozná nebeské pravdy.

My sme si teda zvolili cestu kráčať s Rómami a Sintmi, idúc po Božích cestách vedení jeho Slovom, ktoré nachádzame predovšetkým vo Svätom písme. Čítame tak Starý, ako aj Nový zákon. Striedame čítanie prvých kníh Biblie s poznávaním Evanjelia a listov apoštolov. Postupne ako napredujeme v štúdiu Starého zákona, modlíme sa čoraz viac žalmov.

Chválospevy, ktoré nachádzame v Novom zákone, napríklad Magnifikat, sa tiež radi modlia, keď postupne chápu, čo je modlitba.

Táto metóda nám umožňuje so zreteľnejšou istotou vidieť, ako je Boh blízko pri svojom ľude, ktorý si vyvolil spomedzi toľkých iných. Pomaličky, pomaly prichádzame k pochopeniu, ako Boh duchovne formuje Izraelitov posielajúc im prorokov, kňazov a Božích mužov, ktorí ich trpezlivo sprevádzajú v pokojných časoch a aj v ťažkých obdobiach.

Milosrdná Božia dobrota pomáha aj nám, aby sme mali trpezlivosť pri pohľade dopredu, zatiaľ čo ideme po cestičkách, ktoré vedú do Neba.

Môžeme ich opustiť?

Rómov, ktorí sa pripoja k našej ceste, nie je veľmi veľa, ale tu a tam sa stále nájdu.

Teraz si dovolím predložiť myšlienku, ktorá by mohla vyvolať diskusiu. My sa snažíme byť blízko tým, s ktorými chceme **kráčať na ceste, ktorá vedie k Bohu**, ale nebojíme sa rozšíriť naše poslanie aj na iné rodiny. Ak sa nejaká skupina nechce pohnúť ani o krok dopredu, môžeme ju **provizórne** nechať, aby sme sa venovali iným.

Myslím pri tom na Ježiša, keď tvrdo vyčíta mestám Korozain a Betsaida, že neprijali jeho ohlasovanie (Mt 11, 20 – 24).

Mohli by sme sa pozrieť aj na správanie Pavla a Barnabáša voči Židom. V Skutkoch apoštolov čítame nasledujúce výroky týchto dvoch evanjelizátorov: *„Predovšetkým vám sa malo hlásať Božie slovo, ale preto, že ho odmietate a sami sa pokladáte za nehodných večného života, obraciame sa k pohanom.“* (Sk 13, 46)

V Pavlovom živote možno vidieť ďalšie dva momenty. V Korinte si otrasie prach z odevu a povie Židom: *„Vaša krv na vašu hlavu! Ja som čistý. Odteraz pôjdem k pohanom.“* (Sk 18, 6) Aj napriek tomu sa vrátil k Izraelitom, aj keď sa už po druhýkrát rozhodol, že ich opustí.

Ale aj ako zostarnutého ho opäť vidíme v Ríme medzi svojimi, kde po dlhých diskusiách končí slovami, že odíde k pohanom. *„Nech je vám teda známe, že sa táto Božia spása posiela pohanom. Oni budú počúvať.“* (Sk 28, 28).

Vidíme, že Pavol sa nahneval, ale nakoniec sa vrátil k svojim krajanom, lebo ich miloval.

Božia metóda

Keď sa denne modlíme a neustále čítame Bibliu, prichádzame k lepšiemu poznaniu nášho Boha, v ktorého už veríme. Chápeme, ako pomaly, alebo skôr s akou trpezlivosťou, Boh viedol svoj ľud, ktorý pripravoval, aby prijal Mesiáša medzi svojich vlastných synov. (Iz 7, 10 – 25)

Skúmajme Božie učenie týkajúce sa rodiny, aby sme potom mohli premýšľať o našich spôsoboch konania.

Boh si vyvolil Abraháma, muža veľmi veľkej viery, u ktorého však možno nájsť praktizovanie polygamie. Boh sa obmedzí iba na to, že povie Abrahámovi, že syn, na ktorého zostúpi veľké požehnanie nebude ten prvorodený, ktorého mal zo slúžky, ale Izák, narodený zo Sáry, skutočnej manželky patriarchu. Polygamiu budú Hebreji neustále praktizovať ešte stáročia. Boh už za čias Abraháma učí, že vziať si manželku iného je hriechom, ale polygamiu trpí.

Nemyslime si však, že Boh požadoval od Abraháma iba ľahké veci. Vieme, že patriarcha bol ochotný obetovať aj svojho jediného syna.

V prvej knihe Biblie nachádzame Jozefa, ktorý miluje svojich bratov a úplne im odpúšťa, aj keď ho oni nechápali. Okrem toho Jozef objaví vo svojom vlastnom utrpení Božiu dobrotu, ktorá chce v čase núdze zachrániť od smrti hladom celú Jakubovu rodinu. Nachádzame sa ešte v čase najstarších patriarchov, ale už pozorujeme, že Boh pobáda svojich verných k stále dokonalejšej láske, berúc ich pritom takých, akí sú.

Zahľaďme sa ešte na učenie o rodine.

Boh si vyvolí Abraháma, pastiera z Uru, ktorý mal za manželku nevlastnú sestru. Pán nehovorí nič na túto situáciu, ktorá by si podľa nás vyžadovala bezprostredný zákrok z Božej strany.

Po mnohých storočiach nachádzame Dávida, ktorý má, z tohto pohľadu, Abrahámovu mentalitu, a predsa Boh ešte nehovorí.

Tamara sa bráni pred nástrahou svojho nevlastného brata Amnona: *„Nie, brat môj, nezneucti ma! Veď sa v Izraeli takéto nesmie robiť! ... Ale hovor s kráľom, on ma neodoprie tebe.“* (2 Sam 13, 12 – 13)

Uzatvárajúc tieto úvahy je treba povedať, že potrebujeme veľa trpezlivosti pri napredovaní po Božích cestách s našimi priateľmi.

Napríklad, pri sviatosti manželstva je treba trpezlivo očakávať čas, v ktorom budú snúbenci žiadať katolícky obrad, pretože mu budú lepšie

rozumieť. Čo sa týka krstov maličkých alebo dospelých, ktorí majú minimálnu prípravu, je potrebná veľká trpezlivosť a záväzok bližšie sledovať tieto osoby.

Chcel by som tu pripomenúť jeden výrok sv. Augustína, z ktorého možno vybadať niektoré ťažkosti, ktoré mal so svojimi veriacimi, ale poviem iba toľko, že ako biskup pripúšťa, že je nútený znášať niektoré nedobré zvyky v nádeji, že vo svojom čase dosiahne zmenu.

Pomaly, pomaly a v malých skupinách

Akokoľvek, kráčame spolu Rómovia a majorita k Pánovi.

Ja osobne som prešiel malú cestu. Kráčal som dlhé roky spolu s Rómami a Sintmi, ale prešiel som krátky úsek cesty. V rozličných regiónoch Talianska som začínal vždy so skupinou osôb, ktorá sa postupom času stenšovala, až sa zmenšila na maličké číslo, takpovediac koľko je prstov na jednej alebo dvoch rukách.

Po prvých dvadsiatich rokoch, keď som zakúsil číselne veľmi malú odozvu, som našiel Žalm ako modlitbu, ktorá sa hodila na moju situáciu. Prekladajúc Žalmy do rôznych rečí Rómov a Sintov ma jeden deň zarazila záverečná časť tejto modlitby, ktorá už od počiatku poukazuje na obmedzenosť človeka:

„Rozveseľ nás za dni, keď si nás ponížil,
za roky, keď sme okusovali nešťastie.
Nech sa tvoje dielo zjaví tvojim služobníkom
a ich deťom tvoja nádhera.
Nech je nad nami dobrotivosť Pána, nášho Boha,
upevňuj dielo našich rúk,
dielo našich rúk upevňuj“ (Ž 89 (90), 15 – 17).

Moje zamyslenie

Ten, kto spôsobuje obrátenie ľudí, nie je človek, ale Boh. My musíme byť Božími sluhami, nie „slobodnými podnikateľmi“. Nie je ľahké podrobiť sa tejto skutočnosti, aj keď sme presvedčení, že je to pravda. Avšak jediný, ktorý spôsobuje šírenie Božieho kráľovstva, je vždy Boh Abraháma, Otec, ktorý nám dal Ježiša a Ducha Svätého.

Dodnes si nemyslím, že by som niekoho počas svojho života obrátil. Sprevádzam niekoľko osôb, ktoré som našiel už obrátené, teda už správne orientované na ceste, ktorá stúpa do neba.

Ponúknem Vám jeden príklad: Raz sme sa priblížili k jednej skupine *„Manušes“*, pôvodom z Nemecka. Po nejakom roku sme sa zamýšľali, že prejdeme k iným rodinám Rómov a Sintov, pretože u týchto to očividne nesmerovalo k zlepšeniu. Jedného dňa sa jeden z mužov dopočul, že v Medžugorí sa často zjavuje Panna Mária. Odišiel tam so svokrom a keď sa tí dvaja vrátili do Talianska, rozhodli sa konať pôsty, tak ako to robili vizionári a každý deň sa modliť ruženec. Nechali sme ich, ale raz sme im povedali, že účasť na sv. omši každú nedeľu má veľmi veľkú dôležitosť, lebo si to žiada Pán Ježiš a Katolícka cirkev. Medzitým sa pridali ďalšie osoby z rodiny a príbuzenstva. Prešlo asi desať rokov a skupinka viac nechýbala na slávení Eucharistie vo sviatočných dňoch. Keď sa začalo hovoriť o úplnom odstránení krádeží, život týchto veriacich sa pred očami všetkých úplne zmenil. Dnes môžeme denne sláviť Eucharistiu v našom kostolíku a vieme, že vždy bude niekto prítomný.

Mohol by som hovoriť o ďalších skupinách Nomádov. Ako príklad uvediem jednu Sintku. Má príbuzných, ktorí skončili často vo väzení. Ona sa snaží pracovať už niekoľko rokov, hovorí s istotou a s veľkou jednoduchosťou: **„Kto chodí kradnúť, robí to preto, aby to premárnil na neresti.“** Vždy prichádza na modlitbové stretnutia. Má aj ona svoje chyby, ako iné rómske ženy, ale aj ja mám svoje chyby, práve tak, ako ich majú aj iní kňazi.

Spomeniem Rózu, mladé dievča z Piemontu, ktoré pripravilo na birmovku a na prvé sv. prijímanie početnú skupinu svojich príbuzných. Žije príkladným kresťanským životom. Sprevádzajú ju dve rehoľné sestry z Turína. Stretneme sa raz do roka.

Jedna Rómka z Friuli sa cirkevne zosobášila so svojím rómskym manželom ešte skôr ako začali spolu žiť a žijú spolu už dlhé roky. Je to môj jediný sobáš, ktorý som vysluhoval takpovediac v správnom čase, za celé tie roky mojej činnosti. Večer, po slávnosti, hodil manžel na posteľ svoju zbraň, ale manželka ju nevzala. Keď sa jej spýtal, prečo ju, podľa zvyku klanu, neschová, odpovedala, že ona s tým nič nemá. Manžel zbraň predal a nová rodinka žila pokojne bez zbrane.

Mohol by som ešte hovoriť o jednej moslimskej rodine, ktorú sprevádzal náš laický spolupracovník Sergio Giampaoli (niektorí na Sloven-

sku ho aj poznali – zomrel vo februári 2007). Rodičia a 7 detí tejto rodiny boli pokrstení v Katolíckej cirkvi pred niekoľkými rokmi. Stretáme sa s nimi na modlitbových pobožnostiach každé dva mesiace a v lete na týždeň v jednom horskom kostolíku. Všetci pracujú alebo študujú. Bohužiaľ, táto rodinka sa musela vzdialiť od svojej bosnianskej skupiny.

Končím, aby som dal možnosť otcovi Luigimu pokračovať v načatom rozhovore.

DON LUIGI PERABONI

Svedectvo

Isté rómske príslovie hovorí, že ak chceš byť múdry, iba počúvaj. Keďže nie som múdry, nechal som sa prehovoriť, aby som rozprával. Prosím Ducha Svätého, aby mi pomohol povedať zopár drobných vecí, ktoré by mohli byť pre vás užitočné a aby vám pomohol pochopiť to, čo vám chcem povedať.

Moja oficiálna funkcia v milánskej diecéze je, že som spolupracovník zodpovedného za pastoráciu kočovníkov, ktorým je don Mário a už 35 rokov to spolu ťaháme.

Po piatich rokoch, keď sme už pracovali spoločne, sme boli na jednom pútnickom mieste a kňaz, ktorý mal to pútnické miesto na starosti, prišiel a pýtal sa ma: „Ty si kto?“ „Ja som rehoľník.“ „A ty?“, opýtal sa dona Mária. „Ja som diecézny kňaz.“ „Koľko rokov pracujete spolu?“ „Päť rokov.“ „Päť rokov dokáže rehoľník a diecézny kňaz takto spolupracovať?“ Veľmi sa tomu čudoval. Teraz to už nie je päť, ale tridsaťpäť rokov.

Misionári

Pred zložením prvých rehoľných sľubov som napísal mojej mame: *„Ja sa stanem misionárom. Ak ma nepošlú do zahraničia, budem misionárom v Taliansku.“* A u dona Mária to bolo to isté. Je to naše hlboké presvedčenie, že sme skutoční misionári. Čo sa týka Rómov, don Mário mal inšpiráciu pred 55 rokmi, hneď po vysviacke. Stretol vtedy karaván kočovných Rómov a pýtal sa sám seba: *„Kto prinesie evanjelium týmto ľuďom? Kočovníci sú národ, ktorý treba milovať a evanjelizovať. Toto je moja úloha, tak ako to je úloha pre misionára v Japonsku.“*

Môj rehoľný predstavený – provinciál, pred viacerými spolubratmi potvrdil: „Otec Luigi pracuje medzi kočovníkmi. Jedná sa o misiu ad gentes v pravom slova zmysle. Ak toto nie je skutočná misia, tak potom žiadna neexistuje.“

Ďalší spolubrat pridáva: „Vaša prítomnosť medzi Rómami je situáciou misií prvotnej Cirkvi.“

Počas poslednej diecéznej synody v Miláne do záverečného dokumentu bola včlenená na náš návrh časť s nadpisom: „Misia medzi Rómami, Sintmi a Kaolie," s podnapisom: „Misionárska práca, ktorá musí pokračovať." (IV, 269 – 270)

„Od pastoračných pracovníkov pri Rómoch sa požaduje viacročná snaha o inkulturáciu a výnimočná schopnosť dialógu a ohlasovania."

Ďakujem Bohu, že ma povolal prežívať roky „súženia" (Žalm 89) a „siatia v slzách" (Žalm 126). Jeden Sint mi povedal: *„Aké strašné povolanie musíte mať."*

Boh nám pomohol žiť „mučeníctvo nádeje" v presvedčení, že: „Treba platiť veľa, veľmi veľa. Žiadne otcovstvo ani materstvo nie je bez bolesti." (don Mário)

Medzi „špecifickými ľuďmi s ťažkým prístupom"

(kardinál Montini)

Aby ste si mohli utvoriť predstavu, čítajte tieto riadky napísané donom Máriom vtedy, keď je vám naozaj zle, „v jednej z takých chvíľ, keď ste na dne a všetko okolo je zlé a škaredé".

„Sme medzi jedným z najťažších národov, nemožným národom. Nemám nič, nič za sebou nevidím. Po dvadsiatich rokoch som nespokojný. Cigáni sú cudzinci. Cigán ťa zabije, zabil vo mne psychológiu radosti. V roku 1966 som chcel zomrieť: nemáš nič, skončil si! Musíme zomrieť. Budú nás odháňať a neprijímať naozaj všetci? Nevadí."

„My musíme byť tým, čo chce Boh."

Učiteľka, naša spolupracovníčka, povedala: „Sme a zostávame tu, pretože to robíme pre Boha. Iba ľudským pohľadom to znamená zahodiť život, čas, peniaze..."

Po prestrelke, keď otec v rómskej škole zastrelil matku desiatich detí, don Mário mi napísal: *„Teraz prežívame NIČ, nulu. Je to pohroma. Nachádzame sa v dosť tvrdom a ťažkom období. Aj ty,* (bol som vzdialený zo zdravotných dôvodov) *aj my musíme v týchto chvíľach vyrukovať s morálnou silou a nie s apoštolskými technikami."*

V Ostia Laido (1980) Sintka Nini hovorí Mons. Clariziovi (zodpovednému za pastoráciu Rómov vo Vatikáne): „My vás nepoznáme, my poznáme nášho dona Mária. Keď dnes plakal, tak sme plakali aj my a nejedli sme; prečo sa k nemu správate tak zle?“

Priateľ páter Gabor mi napísal: „V zemi, kde pracujete, treba mať veľkú a dobrú vôľu a nekonečnú trpezlivosť.“

Don Mário mnohokrát, keď sa ho pýtali, či seje Božie Slovo medzi Rómami a Sintmi, odpovedal: *„Ešte stále len zbieram kamene.“*

Ťažkosti Rómov

Toto sú niektoré ich presvedčenia, ktoré som počas rokov zozbieral.

Rómovia sa nikdy nezmenia.

Obeta vás troch je k ničomu. Sint (Róm) sa nikdy nestane taký, akého ho chcete mať. Bude ťa počúvať. Povie ti: „Pekne si to povedal.“ Potom, keď sa otočíš, robí ako predtým, to čo sa mu zachce. Koľko si toho musíte vypočuť a nereagovať, prehltnúť! Ja by som ich bil!

Ja verím v Boha, ale my, Rómovia, ako môžeme žiť ešte jednoduchšie, ešte skromnejšie, tak, ako to hovoríš ty, don Mário? Ty si ale blbec...

Neznášam, ak si ma doberajú a strieľajú si zo mňa. A keď ty žiješ pre Boha, si sám a ostatní sa bavia na tvoj účet.

Vidím kňaza a hneď myslím na podvodníkov.

Aký je rozdiel medzi mnou a tebou, Luigi? Teba nezaujíma bohatstvo, zlato, peniaze... Ja žijem iba pre to.

Brat Pasquale Barbetta, Róm z Eboli, Salerna (Južné Taliansko), ktorý zloží doživotné sľuby na jeseň tohto roku, mi povedal: „Jedného dňa môj otec, opitý ako delo, prišiel do kláštora, aby nás zobral preč. Až neskôr som sa dozvedel, že príbuzní mu povedali: ‚Je to hanba, že máš dvoch chlapcov v kláštore.‘ Keď prišiel, začal kričať. Môj brat Donato mu s hnevom odpovedal. Môj otec sa chcel za ním rozbehnúť a zbiť ho. Ja som ho chytil za rameno a zastavil som ho. Otec nastúpil do auta a tváril sa, že vyberá pištoľ. Stál som hneď vedľa neho a smial som sa: ‚Kto by dal opilcovi pištoľ?‘ Ešte chvíľu kričal a potom odišiel.“

Jeden Sint sa stretol s donom Máriom po 20-tich rokoch a zostal takmer bez slov: „Oh, don Mário,“ objíme a pobozká ho dojatý. Potom ho-

vorí: „Prišiel si z neba. Si skutočný nasledovník Boha. Všetci kňazi by mali byť ako ty: pokorní, chudobní. Keď sme ti podarovali topánky, ty si ich dával ďalej."

Žijeme s nimi chudobne, život v plnosti, školu života, skutočnú inkulturáciu

„My nerobíme nič zvláštne. Žijeme s nimi: toto je skutočný život."
(don Mário)

Prišiel som medzi Rómov po roku života na uliciach, bez pevného príbytku a cieľa, života medzi ľuďmi z barakov, vykladačov tovaru v prístave, zberačmi novinového papiera a kartónov, Cigánmi (posledný stupeň). Som medzi nimi teraz úplne prítomný. Chcem mať otvorené srdce, oči, uši, aby som zachytil to, čo sa dá a uchoval to v písomnej pamäti.

Žili sme mimo miest a dedín, ďaleko od domov, v lesoch, na pokraji smetísk a skládok, na opustených poľných cestách, na poliach. Isté obdobia svojho života sme vtedy prežili aj v spoločnosti ľudí, ktorých hľadala polícia.

Nemali sme kontakt s miestnymi. Nikdy sme medzi sebou nevideli „čistých návštevníkov", ani kňazov, ani rehoľné sestry, ani kresťanov. Políciu áno, všade, kde sme len prišli.

Požehnaná je naša chudoba (t.j. sloboda a schopnosť sa prispôsobiť): obytný príves, auto s guľou, stan ako kostolík (dva krát dva metre), žiadna pitná voda z vodovodu, elektrický prúd, služby, telefón, rádio, noviny, plat, príjem...

24 hodín denne stále spolu, všetci vedia všetko. Spolu prežívame zármutok, sviatky, liturgie, hádky, gestá dobroty a aj zloby, časté a nečakané presuny, násilné kočovanie. Život ako vetrom hnaný piesok na púšti.

Na živote maďarských Rómov nás zaujalo, ako slávia všetky sviatky: Vianoce, Veľkú noc, pohreby, sviatok sv. Juraja a mnohé iné. Je to veľmi silná, povedal by som až liturgická schopnosť vedúceho rodiny, otca alebo starého otca, ktorý mnohé udalosti prežíva liturgicky a veľmi slávnostne.

Často navštevujeme väzňov a korešpondujeme s nimi.

Aj v zime perieme ručne. Jeden zo znakov chudoby spočíval aj v snahe naučiť sa rôzne rómske nárečia, aby sme im boli bližší. Jeden pravoslávny kňaz sa zúčastnil pohrebu jedného rómskeho chlapca. V dome smútku som sa modlil „Odpočinutie večné“ po rómsky a prečítal som úryvok z Evanjelia podľa Marka v tom istom jazyku. Potom to komentoval: *„Ja sa to (po rómsky) nenaučím ani za veky. Obdivujem vás: žijete s nimi a hovoríte ich jazykom. Je to velikánska výhoda.“*

Pochopili a prijali sme aj to, že sme stále – aj po mnohých rokoch iba prišelci a nikdy nebudeme jednými z nich.

Sint, ktorý prechádzal okolo, nás poriadne a dlho pozoroval a na záver povedal: „Toto je dobrý spôsob, ako byť so Sintmi – zima, dážď, chudoba, takto poznáte život Sintov a žijete ho.“

Modlíme sa s nimi a za nich (s Bibliou v ruke)

Toto je prvoradá úloha nášho života s Rómami a Sintmi.

Čo sa týka modlitby, je veľmi pravidelná a sme verní určitým časom. Keď nás stretli niektorí kňazi, tak nám povedali: „Vy ste takí skutoční mnísi“.

Ráno sa hodinu a pol spoločne modlíme všetci traja, potom spoločne slúžime svätú omšu, nasleduje vyloženie Oltárnej Sviatosti, večer vešpery a tak isto hodina spoločnej modlitby.

Modlitba v karaváne je modlitba ponorená do života, často prerušená... Stane sa, že niekto vojde a povie: *„Modli sa za môjho otca, šiel kradnúť...“*, iný príde pýtať polovicu chleba... Pamätám si jednu polnočnú sv. omšu – my traja a s nami chlapček, tak asi 10-ročný. Keď don Mário rozprával, že Ježiš sa narodil na slame, tak chlapček celý spokojný povedal: *„Presne ako my!“* Neskôr, ku koncu omše, prišiel jeden opitý „dospelák“, zvalil sa na slamu a povedal svoje „modlitby“ Ježišovi a ponúkol mu svoje zlaté hodinky (samozrejme ukradnuté). Na ďalší deň ráno, keď vytriezvel sme mu priniesli späť hodinky. Nič sa však nedalo robiť, nezobral ich, pretože ich daroval Ježišovi.

Modlitba v našom jazyku

Sintka Nora z Udine, v severnom Taliansku, nám pred pár rokmi poslala dlhší list, v ktorom sa snažila opísať, kto je Boh pre nás a kto je Boh pre Rómov.

„Myslím, že pre nás Rómov je veľmi dôležitá práca, ktorú robí don Mário a páter Luigi. Učia nás modliť sa v našom jazyku, prekladajú pre nás Bibliu. Ak sa modlíme v našom jazyku, cítime sa bližšie pri Bohu, sme mu podobnejší a Boha cítime ako jedného z nás."

Jeden Sint mi na záver jedného pohrebu hovorí: „Aká pekná omša: náš jazyk, mnoho ľudí, nikdy som nevidel nič podobné. Každý o vás hovorí, všetci vás majú radi, omša v našom jazyku!"

Kardinál Martini nám dovolil používať jazyk Rómov a Sintov pri liturgii: Žalmy a Markovo evanjelium.

Naša modlitba bola dlhé roky bez veriacich, nie to ešte svätá omša, ani na modlitbové stretnutia nechodili. Napriek tomu raz sme utekali 1000 km z juhu Talianska, aby sme sa dostali na sever do Udine, aby sme dodržali pravidelnosť v modlitbových stretnutiach.

Modlitba, ktorá sa ako škvrna oleja rozširuje okolo nás

Sintku Noru pozvali, aby šla s Rómami do Medžugoria. Ona na to: *„Pôjdem s vami, ale cestou sa budeme modliť."* Odpovedali jej: *„Teraz robíš ako don Mário."* Ale počúvali ju aj počas celej cesty.

Keď sme prišli do jedného z táborov, v ktorom sú ubytovaní so svojimi prívesmi, prvá vec, ktorú sa ma deti pýtali, je: „Kedy sa pôjdeme modliť?" Nie: „Daj nám loptu!", ale „Kedy sa pôjdeme modliť?" Častokrát s veľkou radosťou behali za mnou aj do prívesu, aby sa tam mohli spolu s nami modliť.

Záver

V roku 1975 vydal pápež Pavol VI. apoštolskú exhortáciu Evangelii nuntiandi – Ohlasovanie evanjelia. Na základe tohto pápežského dokumentu som vybral niektoré časti, ktoré sa týkali priamo pastorácie Ró-

mov, Sintov, Kali a tých, ktorí sa nachádzajú v severnom Taliansku. (č. 79, 80). Posledná časť tohto dokumentu má názov: Duch evanjelizácie, v ktorom sa hovorí, že bez Ducha Svätého sa evanjelizácia nikdy neuskutoční. A o tom sú tieto posledné riadky v závere.

V evanjelizácii sa predpokladá stále rastúca bratská láska voči Rómom a Sintom.

Jednou z prekážok evanjelizácie je nedostatok horlivosti a prejavuje sa únavou, sklamaním, pohodlnosťou, nezáujmom, ale najmä nedostatkom radosti a nádeje.

Kiežby kočovníci mohli počuť dobrú zvesť nie od smutných evanjelizátorov, netrpezlivých a bez nádeje, ale od služobníkov evanjelia, ktorých život vyžaruje horlivosť.

Diskusia

Otec Riboldi, spomínali ste ohlasovanie Evanjelia a čítanie Biblie v rómskych osadách. Chcem sa opýtať, či máte nejaké skupinky ľudí a s nimi čítate text, debatujete o ňom a vysvetľujete ho im, alebo akou formou to čítanie Biblie uskutočňujete? Ďakujem.

DON MÁRIO:

Takže Bibliu si preberáme vždy od prvej kapitoly knihy Genezis, pretože celkový rozhovor o Bohu ako o Stvoriteľovi je vhodným začiatkom. Aj v dnešnej modernej dobe Bibliu vedia ľudia ľahšie pochopiť, keď sa berie od začiatku.

Napríklad: Róm sa pýta: „Tak kto bol na začiatku: Adam, alebo nejaký primitívny pračlovek?“ Je to problém, na ktorý treba odpovedať v pokoji, pretože nie vždy sa im to podarí hneď na prvýkrát pochopiť. Po troch, po štyroch dňoch sa to prípadne zopakuje ešte raz. Častokrát sa stane, že prvej strane Biblie venujeme štyri – päť modlitbových stretnutí, kde sa to preberá, opakuje a pozerá sa na to z rôznych pohľadov. Tak do zátvorky by som uviedol, že keď som o prvej strane Biblie, o tých prvých veciach, rozprával pred tridsiatimi rokmi, nehovoril som to isté, čo hovorím dnes. Je potrebné poznávať tie osoby, ku ktorým sa prihováram a takisto aj moja skúsenosť a moje zmýšľanie o týchto veciach sa rokmi dostávajú do inej podoby. Som racionálny typ a málo do toho vkladám srdce. Najprv poviem, že Boh nás stvoril a až v druhom momente pripájam k tomu, že Boh nás stvoril, pretože nás miluje, miluje mňa, miluje teba, miluje všetkých. Mám pocit, že pred tridsiatimi rokmi som to nedokázal tak prežiť a tak podať ako teraz. Teraz je to lepšie a kompletnejšie vysvetlenie Božieho slova.

Postupne som prepísal knihu Genezis pre Rómov a pre Sintov v ich jazyku.

Na začiatku spomínam Abraháma. Abrahám je kočovník, ktorý je povolaný Bohom. Je dobrým človekom, ktorý pri hádke s Lótom, nielenže verí v Boha, ale dopraje svojmu synovcovi väčšiu a lepšiu časť, sebe nechá menšiu a horšiu. Je to veľký Boží priateľ. Boh príde bližšie ku Abrahámovi vtedy, keď prichádzajú k nemu traja anjeli na návštevu.

Rómovia to radi počúvajú, ale postupne sa ich počet zmenšuje, z desiatich sú už len piati a zostanú iba tí, ktorí hľadajú Boha – spolu s Abrahámom.

Nehovorí sa o Sodome a Gomore, ale o Abrahámovi a Lótovi v Sodome a Gomore, kde s nimi jednali ako s cudzincami. Aj s Rómami často jednajú ako s cudzincami. To je tá inkulturácia v prerozprávaní Abrahámovho príbehu. Abrahám sa ukázal ako múdry človek, keď išlo o jeho dve ženy, pri vzbure Agar. Alebo ako svätec, keď bol ochotný ponúknuť Bohu svojho syna a obetovať ho. Potom je tu nádej, keď aj Abrahámov sluha verí v to, že môže nájsť nevestu. Po Abrahámovi nasleduje rozprávanie o Jakubovi. Celý jeho príbeh, spolu s príbehom Jozefa v Egypte, je veľkou nádejou pre Izrael. Izrael je ako Božia rodina, malý Boží ľud. A tu sa to uzatvára.

Objavil som to, čo predo mnou objavil jeden veľký taliansky biblista, že kniha Genezis je už ako keby Evanjelium. Abrahám obetuje svojho syna. Kto v Košiciach nájde hoci len jedného človeka, ktorý by bol ochotný obetovať syna? Jozef odpúšťa svojim bratom, ale bratia nikdy neuverili tomu, že im naozaj odpustil. Keď im zomrel otec, všetci čakali, že im to spočíta. Toto je Evanjelium.

Kto je s nami, kto nás nasleduje, je s nami preto, že verí: postupne čím ďalej, tým viac verí v Boha, ktorého spoznáva.

Hovoríme o svätej omši. Ábel obetuje obetu. Melchizedech zase chlieb a víno, Abrahám obetuje syna. To je prvá Eucharistická modlitba.

Ako sa dá dobre vysvetliť svätá omša, keď sa nevysvetlí kniha Genezis? Abrahám ako veľký Boží priateľ robí zmluvu s Bohom prostredníctvom krvi. Svätá omša je obeta, nekrvavá obeta Ježiša Krista. To je celá svätá omša.

Vďaka tomu nezačnú chodiť hneď na omšu, ale jasne majú vysvetlené a chápu, že toto je svätá omša, toto je obeta.

Na záver každej kapitoly som použil jeden žalm. Vďaka tomu sa počas prečítania knihy Genezis naučia sedem – osem žalmov.

A na záver môžem povedať, že všetko je tajomstvo.

Don Mário, spomínali ste, že vaša práca spočíva v evanjelizácii. Mňa by zaujímal ten druhý bod. Čo znamená, že vaša práca spočíva v zdieľaní života Rómov? Môžete nám to objasniť?

DON MÁRIO:

Pred päťdesiatimi rokmi mnohí Rómovia boli kočovníci. Momentálne je tlak zo strany vlády k tomu, aby sa usadili. Ja som požiadal svojho biskupa, aby mi dovolil opustiť farnosť, aby som mohol chodiť spolu s Rómami, aby som mohol s nimi kočovať. Bol som sám, preto som zobral motorku, malý starý skúter. Bez papierov som k tomu pripojil malý vozík, do ktorého som si naložil všetky svoje veci, predovšetkým stan a takto som sa vydal na cestu.

Keď človek s nimi žije, lepšie ich pozná, učí sa ich jazyk, modlí sa s nimi. Dokáže na ich hudobné motívy v ich piesňach prerobiť slová a urobiť z rómskej piesne náboženskú pieseň. Prvú náboženskú rómsku pieseň, čo si pamätám, sme prišli v šesťdesiatom piatom roku zaspievať Svätému Otcovi Pavlovi VI., keď bol zvolený za pápeža.

Zdieľať život znamená aj to, že keď treba rozprávať o Biblii, tak v tom som dobrý, tam som učiteľ, keď sa však jedná o to, ako sa naučiť ich jazyk, tak si sadnem do lavice a učím sa. Pokiaľ ide o to, kde postaviť stan, tam sa učím, pretože oni to vedia oveľa lepšie. Aby to bolo na nejakom vŕšku, nie v jame, kde mi natečie voda. Keď prídu policajti, tak prvá vec je utekať preč, aby nikoho nenašli. Toto sú spôsoby, ktoré sa človek naučí. Učiť sa to, čo je pre nich hodnotou.

V Taliansku vláda vyháňa rumunských Rómov. Všetky deti musia chodiť do školy, rodičia musia ísť do práce. Hovorí sa o integrácii. Ja sa pýtam: je škola pripravená na to, aby mohla prijať a učiť priemerného Róma, priemerné rómske dieťa? Je to problém. Nehovorím, aby neposielali deti do školy, ale aby škola bola pripravená prijať aj deti, ktoré nie sú Talianmi, ktoré patria k nejakej etnickej menšine.

To isté platí aj o náboženstve. Ísť na svätú omšu v nedeľu – to je správne. Ale pýtam sa, či tá svätá omša vo farnosti je vhodná, či je prispôsobená aj Rómovi, ktorý prichádza s celou svojou rodinou. Ale druhý, tretíkrát sa už musí premáhať, aby prišiel niekde – na niečo, čomu nerozumie.

V tomto období rozmýšľam nad horami. Hory, to je neporiadok. Idú zľava, sprava, potom je priesmyk, nie je to usporiadané, je to taký veľký zhluk neporiadku. A napriek tomu v „neporiadku hôr“ vidíme niečo veľmi krásne. Majorita chce, aby sa Rómovia stali iní, takí, ako ich chce mať majorita, ale hory sú pekné také, aké sú – rôzne. Čiže Róm, ktorý je odlišný, nech odlišný aj zostane. Napríklad, v Taliansku skoro každý jeden cirkus je obsadený Rómami. Pre starostu, alebo pre primátora je vec vyriešená. Sú to ľudia, ktorí majú prácu a tým pádom sú v poriadku. Ale kam pošle deti do školy cirkusant, ktorý je tri dni tu a tri dni potom niekde inde? To isté platí aj o náboženskej formácii týchto cirkusantov. Musíme sa zaujímať aj o ľudí, ktorí sú z rôznych náboženstiev – katolíci, protestanti, mohamedáni, ortodoxní, pravoslávni.

Na záver **nevidno za mnou nič**, nemám žiaden výsledok tejto mojej aktivity. Ale to, čo je pre mňa zaujímavé a prečo to robím, je to, že sa **postavím na stranu Róma a snažím sa ho brániť takého, aký je**.

Aj keby všetci z majority boli svätí a všetci Rómovia by tak isto boli svätí, aj tak by sa nevedeli úplne dohodnúť, pretože by boli rozdielni. Ak by neplatilo to, čo som teraz povedal, tak by sme urobili jeden veľký hriech, pretože by sme zničili Rómov.

Rozprávam po rómsky, po sintsky, viem sa vyjadriť v tomto jazyku. Viacerí Rómovia sa ma pýtali: *„Keď rozmýšľaš, tak v akom jazyku rozmýšľaš?“*

Tu sa ukazuje identita. Mám tú česť byť Rómom. Ako kňazi sme sa modlili žalmy a niektoré žalmy, ktoré už boli preložené, sme sa modlili aj po rómsky, počula nás jedna rómska žena a hovorí: *„Aké pekné je to, že sa prihovárate Bohu v našom jazyku.“*

Hovorili ste o svätej omši a o tom, že možno niekedy Rómovia nie veľmi dobre rozumejú svätej omši. Bol som na púti v Levoči, mali sme tam asi 150 Rómov z Lomničky. Väčšina z nich, ktorá mohla, bola aj na svätej spovedi, ale prežívanie svätej omše im nejako nejde.

Čo robiť, aby Rómovia rozumeli svätej omši, aby ju dobre prežívali?

DON MÁRIO:

To je naozaj problém. Svätá omša je to, že Ježiš sa ponúka Otcovi a zomiera na kríži za nás. A Otec prijíma Synovu / Ježišovu obetu tým, že Ho vzkriesi z mŕtvych. Toto je svätá omša. Treba dodať, že Posledná večera, ktorú nám Ježiš prikázal sláviť, je tá, ktorá nás zjednocuje a dáva dokopy, podľa toho príkazu, ktorý nám Ježiš zanechal.

Pomôcť im pochopiť tieto dve myšlienky, jednu teologickú o Kristovej obeti a druhú praktickú o spoločenstve, ktoré sa vytvára pri svätej omši, je veľmi dlhá cesta – na desaťročia. A nestačí to rómskemu mužovi, rómskej žene iba povedať, ale treba im to ukázať a veľmi pomaly im o tom rozprávať a ukazovať im to, zažívať to spolu s nimi.

Uvediem vám nejaké príklady.

Svätá omša je premenenie a potom prijímanie Ježišovho Tela a Krvi pod spôsobom chleba a vína. Ak Rómovia nežijú sviatostným manželským životom, tak nemôžu pristúpiť k Eucharistii. My im sväté prijímanie nedávame, tým pádom pre nich omša nie je. Je to problém. V jednej skupine Rómov, s ktorými žijeme, sa tak 65-roční manželia zosobášili len preto, aby mohli pristupovať k svätému prijímaniu. Tým pádom stratili časť príjmov do domácnosti, pretože keď sú zosobášení, nedostávajú taký dôchodok, ako keby ho dostávali ako oddelení, samostatne. My nedávame nikomu žiadne zľavy. Nevymýšľame nejaké nové cesty. Preto je ich tak málo. Sú niektorí kňazi, ktorí sú „tak viacej otvorení“, a aj napriek tomu im dovolia pristupovať k svätému prijímaniu. Z môjho pohľadu sa príliš ponáhľajú, aby videli nejaké výsledky. My však budeme čakať, kým na to nedozrejú. Sme jednoznačne totálni šmejdi, ak sa na našu prácu pozerajú z pohľadu čísel – neuspeli sme. Ale nie čísla sú tie, ktoré niečo znamenajú, alebo lepšie povedané, nie sú to iba čísla, ktoré niečo znamenajú. Ak sa skutočne nájdu jeden – dvaja, ktorí nasledujú Pána Boha, tak tu to kázanie a ohlasovanie Evanjelia už prebehlo.

Jedna žena chodila každý deň kradnúť. A nechodila kradnúť sliepky... Chodila kradnúť do zlatníctiev zlato, drahé prstene a drahé kamene. Obrátila sa v Medžugorí o stoosemdesiat stupňov a teraz sa každú stredu a piatok postí o chlebe a o vode. My, ktorí sme jej kňazi, jedávame každý deň. Čo sa týka svätej omše, chodí každú nedeľu. A krádeže postupne – nie naraz, zanechala, takže už nekradne. A z boháčky, ktorá sa stravovala v reštauráciách, sa stala chudobná žena. Samozrejme, že

ostatní ju za to nechvália, netlieskajú jej, ale pochopili a hovoria o nej, že sa obrátila. Dokonca evanjelici, ktorí nemajú katolíkov v láske a na ktorých zazerajú, tak aj oni o nej hovoria, že sa obrátila. Takto pracujeme s číslami, ktoré idú od jedna do troch.

Teraz sme oveľa bohatší, pretože máme kostolík, ktorý je prispôsobený nášmu počtu: je to jedna unimobunka. Keď sa tam stretneme desiati – dvanásti, tak je kostol už plný. Stačí.

Otec Riboldi, hovorili ste o slávení svätých omší špeciálne pre Rómov z dôvodu zachovania kultúrnej alebo etnickej odlišnosti. Na Slovensku sú Rómovia sociálne veľmi výrazne diferencovaní. Rozumiem tomu tak, že keď sú zo sociálne, poviem socio-kultúrne, málo podnetného prostredia, sami Rómovia majú problém ísť do kostola s majoritou, čiže majú vlastné zábrany, a preto rozumiem aj tomu, že sa robia špeciálne sväté omše v pastoračných centrách mimo kostola. Ale mnohí Rómovia sú na vyššej socio-kultúrnej úrovni a môžu vnímať to, že sú pre nich robené špeciálne omše ako prejav segregácie. Že nemajú prístup do toho kostola, ktorý je krásne vysvietený, vyzdobený, kde tá slávnosť je, povedal by som, omnoho krajšia. Ako vnímate túto rozdielnosť, či slávenie svätej omše mimo sakrálneho priestoru? Je to dočasný – prechodný jav, alebo v rámci zachovania kultúrnej odlišnosti by to tak malo byť stále, čiže by mali byť osobitné sväté omše pre Rómov?

DON MÁRIO:

Môžem Vám ponúknuť prerozprávanie našej skúsenosti. My už asi 15 rokov žijeme s jednou skupinou Rómov v jednom mestečku. V tom meste poznáme aj kňazov, niektorých lepšie, niektorých menej. Ľudí veľmi nepoznáme, lebo my žijeme mimo, ako keby v osade. Náš kostol sa nachádza na pozemku, ktorý nám kúpil jeden Róm a kostol – unimobunka – je naša. Tam v pravidelnom čase vždy o 17.00 hodine slúžime sv. omšu, teraz je to už každý deň. Pred 20 – 30 rokmi sme slúžili sväté omše, tak ako nám to vyšlo, pretože aj tak na ňu nikto nechodil. Dnes sa prispôsobíme, ako to život prinesie. Tým, že sme s nimi, tak sa to dá. Napríklad

dnes je utorok, pred dvoma dňami sme boli už na ceste k Vám a tak svätá omša nebola. Išli na sv. omšu do mestečka. Boli možno siedmi, ôsmi a nie dvesto, ale išli. V iných mestách chodia možno traja, štyria.

Pred štyrmi rokmi cez prázdniny, v júli, jeden Róm išiel na dovolenku, prešiel Rakúsko, Slovinsko, Chorvátsko. Nám, ktorí sme boli v Miláne, telefonoval, že: *„Ktorá nedeľa v cirkevnom roku je, aby, keďže budem v cudzej krajine a nebudem rozumieť, som si aspoň čítania mohol pozrieť v taliančine?“* Nájdete nejakého kňaza, ktorý by mal podobný zážitok, žeby mu jeho farník zavolal z prázdnin, že ktorá je nedeľa, aby mohol rozumieť aspoň Božiemu slovu?

Je to špeciálna starostlivosť bez toho, aby boli vyčlenení. Častokrát sú schopní ísť aj do iných kostolov s tým, že kňazi, ktorí ich vidia a vedia o nich, že sú Rómovia, to berú normálne. Problémom vždy zostane vzájomné zbližovanie. Pretože Róm sa častokrát správa ako ježko a Talian sa tak isto správa ako ježko. Nedohodnú sa, vinou jednej i druhej strany. Je to spoločný hriech. Každý sa považuje za múdrejšieho. V Taliansku, neviem ako je to na Slovensku, pretože tu to nepoznám, ale u nás v Taliansku kňazi nemajú radi Rómov. A farníci tiež nemajú radi Rómov.

Don Massimo hovoril, že pred troma – štyrmi mesiacmi v Pavii, kde dobre poznáme situáciu, boli problémy s Rómami. Pri tomto konflikte dobrí kresťania z kostola boli pekne ticho a Rómov sa nezastali.

Mohli by ste sa vrátiť k tej časti, čo ste dostali ten list, kde bolo to pekné porovnanie? Ďakujem pekne.

DON LUIGI:

Ak by bol záujem, mám možnosť poskytnúť výťah z tohto listu, je v taliančine a mám ho so sebou. To, čo si tak narýchlo pamätám:

„Pre Rómov Boh je niekto veľký, môže spraviť to, čo chce – je Všemohúci. Môžem ho prosiť o nejakú milosť a keď mi nevyhovie, tak mu to môžem potom vyčítať. Alebo druhý pohľad je ten, že Boh je niekto ako oni, taký kamarát.

„Pre mňa,“ hovorí tá žena, „je Boh priateľ, ktorému môžem povedať naozaj všetko. Keď sa modlím, tak sa s Ním rozprávam ako s priateľom,

rozprávam mu o svojom dni, ktorý som zažila. A keď sa stane, že niektorý večer sa nepomodlím, alebo zaspím, tak sa v noci zobudím, pretože mi chýba, že som sa s Ním v ten deň nerozprávala. Ak sa mi niekedy stane, že v nedeľu nemôžem ísť na sv. omšu, tak pre mňa sa tá nedeľa nepočíta, ako keby to nebola nedeľa, keď som nebola na omši. Práve kvôli tomuto," hovorí tá žena, „som pochopila to gesto, ktoré urobila učiteľka, ktorá po desiatich rokoch priamej práce s deťmi odišla do kláštora, aby sa mohla venovať iba modlitbe.

Hovorí, že je v kláštore preto, aby sa za nás modlila. Oni sa pýtajú: „A nemohla sa modliť s nami tu?" Mohla zostať pri nás, mohla ďalej učiť a mohla sa modliť s nami. Ja im hovorím: „Vy myslíte iba na materiálne veci a nemyslíte na veci Božie." Ja ďakujem Bohu za to, že nám dal Angelu, túto učiteľku a nie za to, že nám ju vzal. Pretože potrebujeme niekoho, kto sa za nás stále každý deň modlí."

Spomínali ste, čo všetko ste poprežívali spolu s Rómami. Chcem sa opýtať, či sú si tí Rómovia vedomí, že žijú v biede a či sa cítia ukrátení?

Pretože ja mám dojem, že my si myslíme o Rómoch, že sú menej a že tým stále trpia. Nie je to však štandard ich života, pričom necítia nijakú nespokojnosť. Keď som bol napríklad u synovca v Afrike, ľutoval som černochov a synovec ma zahriakol: „Takto nehovor, oni sú spokojní, je to ich štandard, sú šťastní a hádam oni vás ľutujú, že máte bielu kožu a že doma trpíte."

Keď ste teda spomínali, ako ste chodili za Rómami, či oni majú taký pocit, že sú akosi vyhnaní? Mne sa zdá, že tí moji Rómovia, sú takí nie nešťastní, oni si tak žijú a mám pocit, že majú svoj štýl, svoj spôsob, ale nie že by cítili nejaké nešťastie v duši... Tak že, či tí talianski Rómovia sa cítia menejcenní? Ďakujem.

DON MÁRIO:

Keďže rozprávame o národe, tak je tam trošku zo všetkého. My žijeme v Lombardii, to je najmladší región celého Talianska. Rómovia a Sinti nie sú tí najchudobnejší ľudia v Taliansku. Mnohí z nich sú spo-

kojní so svojím postavením, tak ako ste hovorili aj vy, a potom sú niektorí, ktorí majú ambíciu ísť aj vyššie. Obohatiť sa a žiť takým štandardom, ako žijú Taliani v Lombardii. Preto hovorím, že je tam trošku zo všetkého. Niektorí takí, niektorí zase iní.

Vďaka nášmu chudobnému spôsobu života sa nám dostáva úcty. Aj keď to neznamená, že niekto sa obráti, pretože vidí, že žijeme chudobne. Pred tridsiatimi – štyridsiatimi rokmi mi jeden Róm povedal: *„Ty žiješ oveľa chudobnejšie, ako mnohí Rómovia, ale chcem Ťa vidieť o tridsať – štyridsať rokov."* Ten dotyčný už zomrel a už ma nevidí, ale my sme chudobní stále. Avšak treba povedať aj to, že sa žije oveľa pohodlnejšie, ak je človek stabilizovaný, ak žije na stálom mieste. Z obvinení, že Cirkev je bohatá, sa vyzujeme veľmi ľahko, pretože žijeme chudobnejšie ako samotní Rómovia. Čiže tieto obvinenia sa nás netýkajú.

Pred pár dňami sme tiež mali debatu a základná otázka znela: „Ty, ktorý si kňaz, koľko dostávaš na mesiac?" A ja som povedal: „Ja som obyčajný taliansky dôchodca a dostávam toľko, koľko dostávajú talianski dôchodcovia." „A predtým, keď si bol riadne zamestnaný ako kňaz, tak koľko si dostával?" – otázka, ktorá je iba o peniazoch, a od Rómov ktorí distribuujú drogy a sami točia obrovské peniaze. Poznám ich už 51 rokov, je ich tam asi 200 v osade, pred dvoma týždňami zatkli kvôli problémom s drogami 25 ľudí. A piatich nezatkli iba preto, že boli v inom meste na pohrebe, takže by ich bolo tridsať. Toto je prostredie, v ktorom pracujeme, samozrejme, že nie v každom tábore a v každej osade je to rovnaké, ale je to na ilustráciu.

Je tam aj svetlý príklad, kde otec aj syn každé ráno o šiestej vstávajú a uprostred týchto, ktorí sa snažia iba podvádzať, každé ráno chodia do práce. Tento syn u zamestnávateľa dostal významnejšie miesto, je zodpovedný za určitý úsek vo firme, v ktorej pracuje.

Chcem sa ospravedlniť, že o tých našich Rómoch budem hovoriť aj tieto negatívne veci, ale vyprovokovali ste ma svojou otázkou, takže musím o nich povedať aj veci, ktoré nie sú príjemné. Napríklad ľahkou obeťou sú starí ľudia, ktorí keď dostanú dôchodok, veľmi ľahko ich dokážu „oblbnúť" a zobrať im peniaze z celého mesiaca.

A vy mi môžete povedať: „A čo tam robíte vy? Čo s tým robíte?"

Ale to je to, čo som hovoril na začiatku: sú tu mnohé typy, mnohé osoby, ktoré sú dobré, pekné, príťažlivé a sú zase tí, ktorí vystrájajú a je to taká spleť. Sú aj takí, aj takí. Kto chce vidieť, tak v tom istom prostre-

dí vidí iba to zlé, alebo iba tých zlých ľudí, a kto chce zase vidieť inak, tak si povie: tak sú tu aj tí zlí, a sú tu aj tí, ktorí sa snažia a sú na tom lepšie, ako tí ostatní. V tom istom prostredí je starček, dedko, ktorý každú nedeľu prichádza na sv. omšu so šiestimi – siedmimi deťmi a povie: *„Áno, potom, keď vyrastú, už potom neprídu do kostola.“*

DON LUIGI:

Raz večer pri ohni bola mama, jej 17-ročná dcéra a učiteľka. Mama hovorí: „Taký škaredý, zlý a ťažký je život, ktorý tu máme.“ A učiteľka jej hovorí: „Dobre, ale tí, ktorí trpia tu na zemi, dostanú nejakú odmenu v nebi.“ To sedemnásťročné dievča sa pýta: „Kto to povedal?“ „Povedal to Ježiš vtedy, keď prisľúbil nebo,“ odpovedala učiteľka. A mama to zakončila: „Ale aj tak je lepšie mať nejaké tie dva milióny vo vrecku a kúpiť si obytný príves, ako byť tu pri ohni a v zime.“

Učiteľka, pre seba, dodala: „Tak toto sú tí chudobní, ktorí nevedia prijať Božie slovo.

Alebo my sme tí chudobní, ktorí nevieme to Božie slovo zrozumiteľne povedať, aby ho pochopili?

POZNÁMKA DONA MÁRIA:

Tým, že nie sme zameraní len na jednu osadu a na jednu skupinu ľudí, ale poznáme ľudí viac-menej po celom Taliansku, tak z tých krajších vecí sledujeme zopár ľudí, mladých ľudí, ktorí sa rozhodujú pre zasvätený život.

Uprostred mnohých ľudí, ktorí hľadajú iba peniaze a zábavu, existujú rodiny snažiace sa žiť iba pre Boha.

Toto je pre nás veľmi zaujímavé a zároveň tajomné.

Ako prebieha príprava na krst?

DON MÁRIO:

Ospravedlňujem sa, ale poviem jednu vec, ktorá sa vám určite nebude páčiť. Ja nepripravujem nikoho na krst. Je takzvaná príprava, ktorá ich pripraví a potom – po obrade, je ďalšie sprevádzanie. Ja vidím Ró-

mov tak, že sú to ľudia – osoby, ktoré potrebujú Evanjelium, potrebujú evanjelizáciu, pretože k nim sa priama evanjelizácia nikdy nedostala.

Čo sa týka kresťanského života, keď som bol chlapec, v Taliansku chodilo 98% ľudí každú nedeľu na sv. omšu, dnes je to 40%. Takisto je to spojené s krízou povolaní, misionári niekedy odchádzali vo veľkom počte, teraz je ich oveľa menej. Všetci kňazi krstia všetko, čo im príde pod ruku, na 100%. Krstia všetkých. Tak, ako to bolo pred šesťdesiatimi rokmi.

A preto si myslím, že nie je dôležitý krst. Nie je dôležité prvé sväté prijímanie. Je dôležité trošku lepšie spoznať Boha, v ktorého už veríme. A toto sa robí pomaly a postupne. Až potom prichádza jeden krst, ďalší... Keď sa aj niekto príde pýtať: *„Chceli by sme krst.“ „Tak kedy?“ „Pozajtra.“ „Dobre, pozajtra.“* Príprava – niečo už bolo spravené aj predtým, a oveľa väčšia „príprava“ – alebo také sprevádzanie, nasleduje po krste.

Poviem vám jeden príklad, ktorý sa stal dvakrát za sebou v Taliansku. 6. 6. 1996 jeden kňaz v Udine pokrstil 33 ľudí. To je tých 6. 6. 96 z Apokalypsy – tri šestky. Pred dvoma rokmi, v 2006 – to isté sa ešte zhoršilo. Aj v Miláne v ten deň bolo opäť 52 krstov. Čo znamená pre nich krst? Prvýkrát v roku 1996 sa ma jeden Róm v Udine spýtal, že či mu pokrstím deti. A ja hovorím, že áno, nasledujúcu sobotu. On hovorí: *„Ja chcem, aby si mi deti pokrstil 6. 6. 96, v stredu – nie v sobotu, ja chcem, aby boli pokrstení, keď sú tie tri šestky.“* Ja som mu deti nepokrstil. Išli za miestnym farárom a ten už neviem, čo urobil.

Ťažkosť, ktorú vidím, je v evanjelizácii, v tom, aby sme im umožnili poznanie Boha. Sviatosti prijmú lepšie vtedy, keď budú lepšie poznať Boha. Prinesú viac ovocia, ak sa budú snažiť kráčať po ceste Pána.

Biskup z Udine povedal: „Krst – ten treba dať všetkým. Sväté prijímanie a birmovku dať iba tým, ktorí sa pripravujú, ktorí podstúpia nejakú prípravu.“

Kto sa potom pripravuje? Všetci tí, ktorí idú na sv. prijímanie alebo na birmovku? Nikto z nich sa potom nezosobáši v kostole. Sme na misiách. Nechceme zľahčovať, že sú to „iba misie“. Problém je v tom, že my ako Cirkev sme sa doteraz nepohli a nezamýšľame sa nad tým, že problém nie je v Rómoch. Ako Cirkev vyrážame s veľkým meškaním a chceli by sme to veľmi rýchlo dohnať – krsty, prijímania, sobáše... Chceli by sme vyslúžiť sviatosti, ale akosi sa to míňa účinku.

Ten murár, ktorý žije v osade, kde zatkli tých 25 ľudí kvôli drogám,

chodí každý deň do roboty, každú nedeľu chodí do kostola a privádza so sebou aj niektorých synovcov a vnukov. Tento kresťan pre tú komunitu znamená oveľa viac ako ja, ktorý som misionár a som pre nich niekto zvonku. Nie som to ja, ktorý evanjelizuje, ale evanjelizuje on, pretože on tam žije s ostatnými a vydáva im svedectvo svojím príkladom. Ak sa chceme baviť o krste a o sviatostiach, tak o dva – tri roky by bolo treba spraviť ďalšiu konferenciu, ktorá by hovorila iba o tom.

Aké sú hodnoty pre Róma, pre ktoré by bol ochotný niečo urobiť alebo niečo obetovať?

POZNÁMKA PREKLADATEĽA DONA MAROŠA PECIARA:

Predtým mi don Mário hovoril, že on zvyčajne zvykne na otázky odpovedať po pätnástich dňoch, keď si to trošku premyslí, ale dnes vidí, že sa otázky množia. On by ich najradšej najprv pokojne pochopil a potom by hľadal vhodné slová, ktorými by odpovedal.

DON MÁRIO:

Jednoznačne prvá hodnota, pre ktorú je Róm ochotný niečo obetovať, je rodina.

Poviem vám príklad, ktorý by ste si nikdy nevedeli predstaviť a nikdy by ste ho neboli schopní napodobniť. V Miláne sa stala jedna krádež spojená s vraždou. Róm zabil toho, ktorého okradol. Chytili ich a bol obžalovaný brat toho, kto to urobil a dostal 30 rokov väzenia. Ten brat, ktorý zabil, nezaplatil nič, nedal za to nič. Ten druhý nepovie nič a odsedí si trest vo väzení, pretože vie, že to je za jeho brata: *„Ja nikdy nepoviem, že to bol on.“* My asi takýmto spôsobom nedokážeme rozmýšľať, že by sme za súrodenca odsedeli. Toto je ich vlastný svet, iný spôsob rozmýšľania. Ale to by mohla byť ďalšia konferencia, ktorá by rozprávala o hodnotách.

Majú talianski Rómovia záujem o štúdium a o vzdelanie?

DON MÁRIO:

Odpoveď je taká, že ani v Taliansku ani hocikde inde v Európe, deti nechcú chodiť do školy a ak mama nechce, tak ho do školy ani ona nepošle. Dieťa, ktoré ide po ulici a žobre, aj toto dieťa je v škole. Učí sa, ako to vo svete funguje. A možnože sa mnohé veci naučí viac a rýchlejšie ako tí, ktorí sú v škole. Vidí, ako to funguje vo svete a častokrát je z nich omnoho lepší psychológ, keď má päť rokov, ako niekto, kto chodil do školy a má 20. Dokáže odhadnúť ľudí.

Hodnôt je tam veľa, čo sa týka štúdia a vzdelania.

Don Mário, povedali ste, že pre Rómov je samozrejmé, že Boh je spravodlivý. Ja som mal opačnú skúsenosť, aj pri dospelých ženách, aj pri deťoch. Keď sa niečo prihodilo, reagovali, že ani Boh nie je spravodlivý. Majoritu Boh netrestá tak ako Rómov.

DON MÁRIO:

Povedal som, že Boh naozaj je spravodlivý, ale takisto poznám viacerých, ktorí sa považujú za chudobných práve preto, že Boh k nim nebol spravodlivý. Takúto skúsenosť nachádzame už aj v Žalmoch, že ten, ktorý je spravodlivý, sa má horšie, ako ten, ktorý podvádza a pod. Vo všeobecnosti však môžeme povedať, že Boh naozaj je Niekto, kto je spravodlivý, aj keď vždy nájdeme niekoho, kto akosi rebeluje, reaguje proti Bohu, pretože sa mu stala nejaká nepríjemná udalosť. Ale sú to skôr výnimky. Poznám jednu Sintku, ktorá preto, aby dostala od Boha zvláštne milosti, robila voči Bohu pohoršujúce gestá. Ale toto sú skôr výnimky. Niekedy sú to poloblázni alebo tichí blázni, takže ťažko podľa nich robiť nejaké uzávery.

Vo všeobecnosti je Róm veľmi dobre nastavený, je veľmi dobre pripravený na to, aby mohol lepšie spoznať Boha. A ak tu budú misionári, ktorí budú mať predovšetkým trpezlivosť, Boh zachová tento národ a stanú sa veriacim ľudom.

Skoro všetky národy v Európe majú rovnaký spôsob života – zamestnanie, bývanie, vieru. Rómovia sa ale neprispôsobili týmto národom, takémuto spôsobu života.

Hovorili ste, že Rómom treba hovoriť o Bohu pomaly, veľmi pomaly. Chcete povedať, že nám sa môže hovoriť o Bohu rýchlejšie? Vedeli by ste povedať príčinu, prečo je tu takýto rozdiel?

DON MÁRIO:

Dostali sme sa ku konfrontácii medzi majoritou a Rómami.

Róm sa cíti chudobnejší. My, ktorí žijeme v Taliansku, vidíme, že prichádzajú z chudoby, napríklad z bývalej Juhoslávie alebo z Rumunska – dnes je to zvlášť z Rumunska, a za pár dní už nie sú chudobní, pretože žobranie veľmi vynáša. Stovku za deň – to zarobí hocijaké decko. Ale nevedia ich správne minúť. Je potrebné zmeniť mentalitu. Výchova k šetreniu, k rozmýšľaniu, k hospodáreniu je veľmi, veľmi ťažká a pomalá práca.

Aj v tej skupine, kde zatkli tých 25 ľudí kvôli drogám, istý starec, ktorý žil v tejto skupine a už zomrel, hovoril: *„My sme peniaze vždy mali, peniaze nebol problém. Peniaze sme mali aj vtedy, keď sme bývali v stane, pod mostom. Ale nevedeli sme ich správne minúť.“*

Je to chudoba myslenia, chudoba v hlave a nie chudoba materiálna. Ako keby im chýbala nejaká vyššia motivácia. Róm z Nemecka povedal, že ak svoje pekné auto neukážeš ostatným, načo ho máš? Ty si si kúpil nové auto preto, aby sa ti lepšie na ňom jazdilo, alebo preto, aby si ukázal, že si bohatý? Ide o formáciu hlavy, o formáciu srdca, o zmenu zmýšľania a toto je práca na mnohé generácie.

Otázka znela, že či pre majoritu sa to dá robiť rýchlejšie. Podľa mňa evanjelizovať majoritu je oveľa ťažšie ako Rómov.

Ako vnímate spolužitie Rómov, ktorí nie sú sviatostne zosobášení, keď vieme, že pri Rómoch je nízka rozvodovosť v ich takzvaných manželstvách?

DON MÁRIO:

Pred tridsiatimi rokmi som si myslel, že Rómovia sa rozvádzajú oveľa častejšie ako páry z majority, ale skúsenosť ma naučila, že je to presne naopak. Majoritné páry veľmi ľahko opúšťali manželstvo a Róm sa snaží ako-tak to spolužitie udržať. Častokrát vidíme, že v ich rodine sú rôzne a mnohé problémy. Snažíme sa vidieť každú rodinu jednotlivo, nerobíme paušálne, ale evanjelizujeme samotnú rodinu ako spoločenstvo.

Teraz je bežná vec, že manželstvo sa uzatvára po mnohých rokoch spoločného života. A častokrát sa stane to, že desať rokov sú zasnúbení, rok sú zosobášení a potom to všetko vyletí do vzduchu. Medzi Rómami poznám mladých, pätnásť – šestnásťročných, ktorí sa po rómsky zosobášia a žijú spolu celý život. Je to iný spôsob, ako to prežívajú Rómovia a iný spôsob, ako to prežívame my. Myslíme si, že sme možno trošku v tom ďalej, ale častokrát sa v tomto klameme.

V talianskej rodine sa priemerne narodí jedno, maximálne dve detí. Rómovia ich majú podstatne viac a to je ich sila, že majú deti. Tým, ktorí hovoria, že Rómovia čoskoro zmiznú, hovorím: Nie, nie, vy zmiznete skôr, ako oni.

Mám viacero otázok, ale týkajú sa stále jednej a tej istej veci. Ako prebieha prvé stretnutie s Rómami, keď prichádzate do novej komunity; akým spôsobom ich pozývate k modlitbe; ako sa dáte do kontaktu s nimi, keď ich ešte nepoznáte; robíte tie stretnutia v rodinách, alebo ich voláte do školy, na faru alebo do nejakého pastoračného centra; aká je ich prvá reakcia?

DON MÁRIO:

So svojou povahou som veľmi opatrný a pomalý do toho, aby som sa s nimi hneď púšťal do rozhovorov o viere. Skôr ich pozorujem a snažím sa ich poznať jednotlivo: tento chlapec, toto dievčatko, táto žena – ako by sa s nimi dalo začať modliť? Nechávam si veľmi veľa času na to, aby som ich spoznal. Aby som ich spoznal ako skupinu a ako jednotlivcov, a takýmto spôsobom sa postupne dostať ďalej.

V roku 1958, pred päťdesiatimi rokmi takto v lete, sa ma jeden Róm pýta: *„Načo prichádzaš medzi nás?“* Poznal som ho už asi rok a pol a práve preto sa ma mohol opýtať, že kvôli čomu vlastne prichádzam medzi nich. Ja som mu povedal: *„Chcel by som s vami čítať Bibliu.“* A on hovorí: *„Dobre, tak začni.“*

Často sa pýtam, že keď im čítam Bibliu, či to, čo im poviem, či ich to osloví. Príbeh sa naučia raz dva, ale to, čo im poviem k tomu naviac, či ich to osloví, pretože ich nepoznám.

Napríklad dnes ráno ste sa pýtali ohľadom svätej omše, ako ju spraviť príťažlivejšiu pre Rómov. Jeden veľmi maličký krok, taký milimetrový krok je to, že pri každých prosbách sa spomenú ich mŕtvi. Pri svätej omši pri prosbách vsuňte prosbu za mŕtvych z ich rodín. Nie je to krok späť, ale je to malilinký krok dopredu. Naučiť ich modliť sa, to nie je jednoduchá vec, aj keď sa začína s jednoduchými modlitbami ako je Otčenáš – chce to čas a veľa vytrvalosti.

Cesta, ktorá funguje a ktorú my využívame, je tá, že modlitbové stretnutia robíme v malých skupinkách – traja, štyria, maximálne šiesti a tieto stretnutia prebiehajú u nich v rodinách.

To, čo vám tu hovorím, je naša jednoduchá skúsenosť, ktorou vám môžeme poslúžiť a nie je to nič záväzné.

Akým spôsobom a čo robíte vtedy, keď prídu za vami a chcú si nechať vyložiť nejaký sen, ktorý mali.

DON MÁRIO:

Ja samozrejme snom veľmi neverím. Ale Róm je presvedčený o hodnote svojho sna. Snažím sa nejako vyriešiť túto situáciu: urobiť z toho nejaký dobrý, pozitívny uzáver, aj keď mi viacerí povedia, že aj starozákonný Jozef a svätý Jozef mali sny od Pána Boha. A tým ma dostanú trošku do ťažkostí. Ak sa ma niekto príde opýtať na sen, prejavuje mi tým dôveru ako Božiemu služobníkovi. Pamätám si, že v Kalábrii (juh Talianska), bol som tam kvôli jednej rómskej púti, si ma jeden Róm vzal bokom. Bol to dospelý muž a chcel sa ma opýtať na výklad niektorých snov, ktoré mal. Ja ako kňaz, ktorý som bol trochu starší od neho, som

mal, podľa neho, vedieť vysvetlenie jeho snov. Zdá sa mi, že som si s tým poradil.

Keby ste žili na Slovensku, kde sú veľké komunity Rómov, ktorí už nie sú kočovníci, ako by ste pôsobili ako kňaz, ako by ste začali, čo by ste robili?

DON MÁRIO:

Je to veľmi ťažká otázka, pretože nikdy som pred sebou nemal 3000 Rómov spolu. Neodpovedám na základe nejakej práce, ktorú som už robil, ale je to moja teória o tom, čo by som robil.

Išiel by som do tej komunity s nádejou, že tam nájdem dvanástich apoštolov. Že medzi 3000 ľuďmi nájdem 12 spriaznených duší – vediac, že Ježiš ich mal dvanásť. Možno by mi na začiatok stačilo päť alebo šesť. Poskytol by som im hlbokú formáciu, týmto piatim – šiestim, ktorí by sa mi zdali veriaci.

Možno, že si hneď všimneme, my ako kňazi, toho šikovného chlapca. A možno hneď vedľa neho je nejaký menej inteligentný, ktorý je ale viacej Boží. Skôr treba sledovať toho viac Božieho, ako toho inteligentného. My sme dokonca aj študovali preto, aby sme sa stali kňazmi a často sa dostaneme mimo práve preto, že si myslíme, že tí inteligentní budú najlepší katolíci.

Takže hľadal by som tých piatich – šiestich, ktorí sa možno všetci stratia, keby to s tými prvými nevyšlo, ako sa to stalo aj mne – to je moja skúsenosť. Takže ak za tých dvadsať – tridsať rokov pastoračnej aktivity, ktoré mi Pán Boh dá, budú traja – štyria skutočne veriaci kresťania katolíci, tak môžem zomrieť spokojný, pretože zomieram vo vedomí, že sú tu veriaci odovzdávajúci vieru možno ešte lepšie ako ja.

Začal by som s prvými biblickými príbehmi, k tomu nejaké žalmy, modlitby a týmto spôsobom by vzniklo prvé priateľstvo.

Môže ten istý kňaz pracovať aj vo farnosti aj s Rómami? Je to výhoda mať kňaza iba pre Rómov?

DON MÁRIO:

Určite treba odborníka.

Keďže sme v seminári, bolo by potrebné povedať rektorovi alebo biskupovi, že je treba spraviť nejaký kurz romológie v rámci teológie. Vy tu máte veľmi veľa Rómov a preto je potrebná špeciálna pastorácia.

A okrem toho treba odborníkov – kňazov, ktorí by ich skutočne poznali do hĺbky a ktorí by ich spoznali práve preto, že sú dlhý čas s nimi.

Čo sa týka napríklad jazyka, nemal som v živote čas na to, aby som sa naučil po anglicky, ale dohovorím sa s Rómami po celej Európe.

Treba odborníka – špecialistu, biskup musí vymenovať v diecéze jedného, ktorý je za to zodpovedný, v inej diecéze možno nebude nikto, v tretej zase niekto, vo štvrtej zase nikto alebo niekto...

Ak v Taliansku nejaký dobrý kňaz žiada, aby mohol ísť na misie do Afriky, hneď ho pošlú. Ak nejaký dobrý kňaz žiada, aby mohol robiť s Rómami, odpoveď predstavených je „uvidíme“ a podobne.

Afrika je tak isto ako Japonsko misia a nie je to o chudobe, pretože v Japonsku sú oveľa bohatší, ako u nás. Častokrát sú veci nepochopené práve preto, že sa hovorí o misiách ako o chudobných. To isté platí aj čo sa týka Rómov. Zoberme ich ako skutočnú misiu, pretože nikdy u nich neprišlo k priamej evanjelizácii! A Boh dokáže robiť aj zázraky.

Poznáme blahoslaveného Zefirína. A snáď za krátky čas bude ďalšie blahorečenie: španielska Rómka, mučenica. Do väzenia vošla ako Cigánka, ktorá sa nevedela modliť ani Otčenáš. Šesť mesiacov bola väznená s katolíckymi ženami a dnes je už uznaná vo Vatikáne ako mučenica. Za šesť mesiacov z nuly až k mučeníctvu. Toto sú zázraky. A tie sa stále stávajú.

Ak by seminár v Košiciach zaviedol v predmete misiológia časť aj pre Rómov, tým by určite otvoril cestu aj pre ostatné semináre nielen na Slovensku, ale aj v Európe.

Poznáte rómske rehoľné sestry, rómskych diakonov a kňazov?

DON MÁRIO:

Minulý rok sa nám v Ríme podarilo urobiť po prvýkrát stretnutie rómskych povolaní z rôznych Rómskych skupín. Stretlo sa tam asi 30 rómskych povolaní. A ani pre katolícku tlač to nebola správa, za ktorou by sa nejako trhali.

Takzvané špeciálne povolania potvrdzujú, že Boh je už prítomný v rómskom národe. Treba sa o ne starať, aby im Pán Boh dopomohol v raste povolania.

Potom je tu ešte problém, že rómski kňazi, diakoni a aj rehoľné sestry majú častokrát problém vrátiť sa k vlastným ľuďom, k vlastnému národu. Aj v Taliansku máme deväť takýchto povolaní a len dvaja či traja sú ochotní venovať sa priamej práci s Rómami. Je potrebná modlitba a osobné presvedčenie k návratu k svojmu ľudu. Častokrát sa títo ľudia presvedčia o tom, že s majoritou je to oveľa ťažšie, ako s Rómami. Pravda je však taká, že život s majoritou je pohodlnejší, ale nedosahujú sa lepšie výsledky.

Potrebujú Rómovia pravidelné slávenie svätej omše, alebo stačí, keď sa im slúži príležitostne, sporadicky?

DON MÁRIO:

Aj keby mala byť slúžená svätá omša pre piatich Rómov z tristo, a mala by vypadnúť, treba kňaza nahradiť iným kňazom tak, ako by sa to stalo v prípade hocijakej dediny alebo nejakého mesta. Pravidelnosť treba určite dodržať, aj keby sa jednalo len o piatich ľudí.

Keď by sa predsa stalo, raz alebo dvakrát do roka, že nemôže byť svätá omša, tak ich treba povzbudiť k tomu, aby išli do farského kostola alebo do nejakého iného bližšieho kostola, pretože všetko to je Božia Cirkev.

Vyzerá to tak, že je tu posledná otázka. Čo si myslíte o rodičoch, ktorí často neprimerane trestajú deti tým, že im zakazujú zúčastňovať sa našich aktivít?

DON MÁRIO:

Nezhody medzi dospelými a deťmi tu budú vždy... ale to isté platí aj pre majoritu, že častokrát sú ochotní neposlať deti do školy kvôli dovolenke, záujmom (futbal, tenis) alebo niečomu podobnému. Takéto problémové situácie riešme pokojne s rozumom, aby sa situácia postupne utíšila a zlepšila.

MONS. BERNARD BOBER

Záverečné slovo otca biskupa

Ja som si práve počas druhej prednášky a časti odpovedí sadol medzi vás, aby sa mi lepšie pozeralo na nášho veľkého hosťa – Božieho muža, ktorý to, čo hovoril, aj sám žije. Myslím si, že to nie je nejaký film, ktorý sa spustí, a ktorý sa natočí len tak na objednávku; ale že to, čo sme si my tu objednali, to je naozaj skutočný život kňaza, ktorý k Rómom nešiel kvôli výhodám... a aj tu, keď prišiel medzi nás, podstúpil preňho namáhavú cestu.

Chcem poďakovať donovi Riboldimu, ale aj P. Luigimu a donovi Massimovi za všetky ich pastoračné návštevy na Slovensku.

Ja som mal skrytú otázku, či nejaký štát alebo niektorý národ mal možnosť priamo počúvať dona Mária a P. Luigiho ako my, Slováci, napríklad ako teraz alebo aj pred ôsmimi rokmi. Či bol aj medzi inými národmi a či mal možnosť rozprávať k ľuďom, kňazom a sestrám, ktorí pracujú medzi Rómami? (Pozn. editora: Don Mário a P. Luigi doteraz prednášali v Taliansku, Španielsku a v Maďarsku.)

Máme tu záver a ja by som chcel poďakovať nielen im trom, ale aj vám za to, že ste prišli a že ste boli pozorní a aktívni. Z vašich otázok usudzujem, že ste dostali množstvo informácií, ktoré istotne nie je možné hneď preniesť do života, ale že treba o nich popremýšľať. Prajem vám, ako sme povedali v úvode, aby sa vo vás posilnila nádej a rozšírili sa vaše srdcia pre ľudí, ktorí potrebujú svedectvo o Ježišovi Kristovi, svedectvo o kresťanstve – svedectvo Cirkvi, ktoré vlastne my používame ako jasné znamenie a ako prostriedok k tomu, aby sa naozaj viera v Pána uchovala a rozširovala.

Prajem vám šťastný návrat domov. A čo sa týka podujatí, ktoré budeme v budúcnosti chcieť pripraviť, povzbudzujem vás k dôvere, ktorú ste nám prejavili, spolu s prispením spolupráce. Nech vás Pán Boh požehnáva.

Matka Cirkvi, oroduj za nás.

Blahoslavený Zefirín, oroduj za nás.

Za spoluprácu ďakujem

Petrovi Žatkuľákovi SDB
Marošovi Peciarovi SDB
Kataríne Rečlovej
Zuzane Lysej

Viera v živote Rómov
(konferencia v Košiciach 14. – 15. júla 2008)

Zostavil: Mgr. Ing. Peter Bešenyei SDB
Jazyková úprava: Mgr. Lucia Šuňavská
Tlač: www.finaltlac.sk

ISBN 978-80-89412-05-1

Obrazová príloha

Mons. Bernard Bober, košický pomocný biskup

(zľava) don Mário Riboldi, don Luigi Peraboni

(vľavo) don Massimo Mostioli

(sprava) don Jozef Lančarič SDB, vdp. František Hanobík, prof. Ladislav Bučko

(vľavo) vdp. Jozef Smetana

(zľava) sr. Brigita, sr. Tadea

(dole vpravo) don Teodor Gavenda SDB

Mons. Bernard Bober

účastníci konferencie

vdp. Marián Sivoň

p. Eva Šivaková, sr. Tadea

p. Arne B. Mann

p. Vlasta Škorupová

(zľava) p. Eva Miková,
p. Janka Šamková

(zľava) diakon Michal Horváth, Mons. Bernard Bober, diakon František Telvák, vdp. Ján Švec-Bilý

rómska kapela z Bardejova

diakon František Telvák

(zľava) don Jozef Lančarič SDB, don Peter Bešenyei SDB

(zľava) sr. Mária, sr. Margita, don Jozef Lančarič SDB, don Peter Bešenyei SDB

(vpravo) Zuzana Lysá

(zľava) diakon Michal Horváth, p. Robert Neupaver

don Massimo Mostioli

(zľava) P. Luigi Peraboni, don Maroš Peciar SDB

(v strede) p. Robert Neupauer

(zľava) don Mário Riboldi, P. Luigi Peraboni, sr. Mária

sr. Anna, don Massimo Mostioli

(zľava) Katarína Rečlová, sr. Mária, don Mário Riboldi, sr. Mária, sr. Margita

(zľava) sr. Salome, sr. Brigita

(zľava) p. Kovalíková, sr. Mária

(vľavo) p. Arne B. Mann

vdp. Jozef Smetanka